

Date: 5th September-2026

MAKTAB ONA TILI DARSLIKLARIDAGI O'ZBEK XALQ MAQOLLARINING
LEKSIK-GRAMMATIK TAHLILI (5-7-SINF ONA TILI DARSLIKLARI
ASOSIDA)

Ahmadjonova Sitorabonu Akramali qizi
magistr

Annotasiya: Mazkur maqolada maktab ona tili darsliklarida (5-7-sinflar) uchraydigan o'zbek xalq maqollarining leksik-grammatik hamda semantik-pragmatik xususiyatlari tizimli ravishda tahlil qilingan. Maqol darslik kontekstida nafaqat tarbiyaviy yoki ma'naviy mazmun tashuvchisi, balki til tizimining leksik qarama-qarshiliklari, semantik ko'chishlari, fe'l markazli predikatsiya va modal ma'nolarni amaliy nutqda ko'rsatuvchi lingvodidaktik manba sifatida asoslangan. Maqol materialidan foydalanish o'quvchilarning grammatik savodxonligi va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish dinamikasi nuqtayi nazaridan yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek xalq maqollari, leksik tahlil, grammatik tahlil, paremiologiya, semantika, antonimiya, inkor kategoriyasi, kommunikativ turlar, lingvodidaktik vosita.

Maktabdagi ona tili darsliklarida uchraydigan o'zbek xalq maqollari maktab yoshidagi o'quvchining til tizimi haqidagi dastlabki ilmiy tasavvurlarini shakllantirishda, ayniqsa, leksik-semantik va grammatik kategoriyalarni tabiiy nutq namunalarida anglatishda alohida didaktik resurs bo'lib xizmat qiladi. Maqol janri qisqa, qat'iy qoliplashgan, lekin semantik jihatdan ko'p qatlamli nutq birligi sifatida o'quvchi ongida "so'z→ma'no→grammatik shakl→uslubiy→vazifa" zanjirini bir vaqtning o'zida faollashtiradi. Masalan, **yaxshi topib gapirar, yomon – qopib**⁸ maqolini yuqoridagi zanjir asosida tahlil qilamiz. **So'z bosqichi (leksik birliklar)** – yaxshi (sifat), topib (fe'l), gapirar (fe'l), yomon (sifat) qopib (fe'l). **Ma'no bosqichi (semantika)** – yaxshi / yomon: bu yerda sifatlar otlashgan. Ular "yaxshi odam" va "yomon odam" ma'nosini anglatadi (Antonimiya); topib gapirmoq: o'ylab, mulohaza qilib, kishiga yoqadigan qilib gapirish; qopib gapirmoq: qo'pol, kesatqli, dilni og'ritadigan qilib gapirish (Metafora – hayvonga xos xususiyat insonga ko'chgan). **Grammatik shakl bosqichi (morfologiya va sintaksis)** – topib, qopib so'zlaridagi -ib ravishdosh qo'shimchasi harakatning bajarilish tarzini ko'rsatib, keyingi fe'lga bog'lanadi. Gapirar so'zidagi -ar qo'shimchasi zamon va shaxs-sonni ifodalovchi fe'l shakli (Kelasi zamon). **Uslubiy vazifa bosqichi (stilistika va pragmatika)** – gaplar bir xil qurilishga ega (Ega + Hol + Kesim). Bu maqolga ohangdorlik va ritm beradi. Yaxshi va yomon xulqli insonlar nutqi keskin qarama-qarshi qo'yilgan. Shuning uchun maqollar darslik kontekstida faqat tarbiyaviy yoki ma'naviy mazmun tashuvchisi bo'lib qolmay, balki til birliklarini tahlil qilish, umumlashtirish va qoidalashtirish uchun tayanch material vazifasini bajaradi.

⁸ Mavlonova K., Hakimova N., Siddiqov M., Qo'ldosheva S. Ona tili: 5-sinf (1-qism). – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 94-b.

Date: 5th September-2026

Folklorshunoslik va paremiologiya tadqiqotlarida maqollar jamiyat tajribasining ixcham kodlanishi, kollektiv xotiraning til orqali uzatilishi, qadriyatlarining normativ modeli sifatida izohlanadi. Bunday yondashuvlar maqolning lingvistik tabiatini tahlil qilishda ham metodologik asos bo'la oladi, chunki maqolning barqarorligi va takroriyliigi uning grammatik qurilishini "barqaror nutq" mezoniga yaqinlashtiradi⁹. Maktab darsliklaridagi maqollar, odatda, ma'lum mavzular (mehnat, do'stlik, ilm, odob, vatan, tabiat) bo'yicha tanlab beriladi. Masalan, 5-sinf amaldagi ona tili darsligida qo'llangan maqollarni 7 ta asosiy mavzuviy guruhga ajratish mumkin.

1. Vatan, el-yurt va vatanparvarlik haqidagi maqollar;
2. Mehnat, mehnatsevarlik haqidagi maqollar;
3. Ilm, bilim va o'qish-o'rganish haqidagi maqollar;
4. Hunar va kasb-kor haqidagi maqollar;
5. Til odobi, o'ylab gapirish va aql haqidagi maqollar;
6. Insoniy fazilatlar, ogohlik va hayotiy hikmatlar haqidagi maqollar;
7. Yomonlik va yomon odamlar qoralangan maqollar.

6-sinf ona tili darsligida qo'llangan maqollarni 5 ta mavzuviy guruhga ajratishi maqsadga muvofiq.

1. Mehnat va mehnatsevarlik haqidagi maqollar;
2. Hunar va kasb-kor haqidagi maqollar;
3. Ilm, kitobxonlik va donolik haqidagi maqollar;
4. Atrof-muhitni asrash haqidagi maqollar;
5. Til odobi va so'z mas'uliyati haqidagi maqollar.

7-sinf ona tili darsligida qo'llangan maqollarni esa 6 ta mavzuviy guruhga ajratishimiz mumkin.

1. Obro'-e'tibor va nomus haqidagi maqollar;
2. Sabr-toqat va qanoat haqidagi maqollar;
3. Ilm, bilim va o'qish-o'rganish haqidagi maqollar;
4. Kattalar o'giti va oila muqaddasligi haqidagi maqollar;
5. Noqislik va nodonlik illatlari haqidagi maqollar;
6. Manmanlik va kibr-havo haqidagi maqollar.

Maqollar, bir tomondan, tarbiyaviy-didaktik maqsadga yo'naltirilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'quvchining yosh xususiyatiga mos leksik minimum va asosiy grammatik mavzular bilan uzviy bog'langan holda quriladi. Shunday ekan, 5–7-sinf darsliklarida uchraydigan maqollarni leksik-grammatik tahlil qilish, avvalo, ularning darslikdagi funksional maqomini, ya'ni "qoida uchun misol", "matn mazmunini mustahkamlovchi yakun", "munozara uchun tezis", "topshiriq materiali" kabi vazifalarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Chunki maqolning lingvistik xususiyatlari ko'pincha aynan ushbu vazifalar fonida tanlab olinganligi sababli, darslikdagi paremiya bo'limi tasodifiy emas, balki metodik jihatdan tanlovdir. Leksik tahlil nuqtayi nazaridan 5–7-sinf darsliklaridagi maqollar, odatda, umumxalq faol lug'atiga mansub, obrazli, lekin

⁹ Mieder W. Proverbs: A Handbook / W. Mieder. — Westport : Greenwood Press, 2004. — 322 p.

Date: 5th September-2026

bolalar tomonidan anglanishi mumkin bo'lgan so'zlardan tuziladi. Shu bilan birga, ular tarkibida ko'chma ma'no va metaforik komponentlar (masalan, "til"ning "qurol" yoki "kalit" sifatida talqini) tez-tez uchraydi, bu esa semantik ko'chish turlarini (metafora, metonimiya, sinekdoxa) tushuntirishda tabiiy material beradi.

Darslikda uchraydigan maqollarning leksik tarkibi ko'pincha antonimiya va sinonimiya munosabatlariga tayanadi: "yaxshi-yomon", "ko'p-oz", "tez-sekin", "do'st-dushman" kabi qarama-qarshiliklar axloqiy baholashni kuchaytiradi va gapning pragmatik effektini oshiradi. Bunda leksik qarama-qarshiliklar, bir tomondan, umumlashtirilgan mantiqiy xulosa chiqarishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, o'quvchiga leksik-semantik maydonlarni (mehnat maydoni, bilim maydoni, odob maydoni) kengaytiradi. O'zbek adabiy tili leksik qatlamlari nuqtayi nazaridan darslikdagi maqollarda asosan turkiy qatlam (mehnat, qo'l, ko'z, til, el, yurt), shuningdek, arabcha va fors-tojikcha o'zlashmalar (ilm, odob, sabr, hunar, davlat) muayyan nisbatda uchraydi; bunday birliklar bolalar uchun "so'zning kelib chiqishi"ni maxsus etimologik tahlil darajasida emas, balki uslubiy-mazmuniy farq, kitobiylik darajasi, umumxalq tilidagi faol qo'llanishi kabi belgilar bilan sezdirish imkonini beradi.

O'zbek leksikologiyasi va umumiy tilshunoslikda so'zning ma'nosi kontekstda ochilishi, polisemiyaning nutqda faollashishi, frazeologik birikmalar bilan paremiologik birliklarning chegaradosh hodisa ekani qayd etilgan. Bu nazariy asoslar maqol leksikasini darslikda kontekstual tahlil qilishga yo'naltiradi. Maqollarda ko'p uchraydigan leksik xususiyatlardan yana biri — arxaik yoki dialektal elementlarning cheklangani, ammo didaktik jihatdan qiziqarli ko'rinishda uchrashidir. Darslik tuzuvchilari odatda bunday birliklarni izohli lug'atga murojaat qilish, so'zning ma'nosini matndan topish, sinonimini keltirish kabi topshiriqlar bilan birga beradi. Bu holat o'quvchining leksik kompetensiyasini oshiradi, shuningdek, adabiy til normasi tushunchasini bolalarcha idrok etishga tayyorlaydi.

Gap qurilishi jihatidan sodda gap va qo'shma gapning tipik namunalarini beradi, sodda gapli maqollar ko'pincha ikki bo'lakli, masalan, **behunarning hunari – yalqovlik**. (Ega: *Behunarning hunari*, Kesim: *yalqovlik*) shaklda bo'ladi. Ayniqsa, shaxsumumlashgan gaplar maqol janrining grammatik-pragmatik tabiatiga juda mos, bunday gaplarda subyekt aniq ko'rsatilmaydi, ammo umumiy "har kim" ma'nosi seziladi. Bu esa maqolning normativ, pand- nasihat xarakterini kuchaytiradi va o'quvchida "qoidaviy hukm" tasavvurini uyg'otadi.

Grammatik tahlil jarayonida 5–7-sinf darsliklarida qatnashgan maqollar soni 68 tani tashkil etishi aniqlandi. Maqollarning so'z turkumlari (mustaqil va yordamchi so'zlar) bo'yicha taqsimoti hamda umumiy foiz ko'rsatkichlari quyidagicha:

Soʻz turkumlari	Miqdori	Ulushi	Eng koʻp q qoʻllangan soʻzlar
Ot	152	43.8%	Vatan (9 marta), el (8 marta), mehnat, hunar (6 marta), daraxt (5 marta), yurt, bilim / til (4 marta)
Feʼl	102	29.4%	Boʻlmas (4 marta), gapir, gapirsang (3 marta), kessang, yiqilar, bitadi (2 marta)
Sifat	46	13.3%	Tinch (4 marta), yaxshi, yomon (3 marta), koʻrkam, zoʻr, mashaqqatsiz (2 marta)
Olmosh	22	6.3%	Oʻz (5 marta), birov, birovga (4 marta), har (3 marta), sen, oʻzingga (2 marta)
Son	15	4.3%	Bir, birni (4 marta), ming, mingni (3 marta), oʻnni, yetti, yuz (1 marta)
Yordamchi soʻzlar va modallar	10	2.9%	Bilan (4 marta), bor (5 marta), yoʻq (3 marta), kabi, ham, kerak (1 marta)

Maqollar tarkibida inkor shakllari ham tizimli uchraydi: "... qilma", "... boʻlmas", "... emas" kabi vositalar orqali norma buzilishining oqibati yoki man etish mazmuni beriladi. Bunday inkor kategoriyasi nafaqat grammatik, balki axloqiy baholashning til vositasi sifatida ham koʻrinadi. Masalan, **hunarli kishi xor boʻlmas; tikansiz gul boʻlmas, mashaqqatsiz – hunar; asilning xatosi boʻlmas, omonning oshnasi boʻlmas**¹⁰. Inkorning uslubiy roli shundaki, u maqolning aforistik keskinligini kuchaytiradi va qarama-qarshi qiymatlarni (toʻgʻri/notoʻgʻri, foydali/zararli) yaqqol ajratadi. Bu esa maktab yoshidanoq mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi omillardan biri sifatida talqin qilinishi mumkin. Masalan, **birovga choh qazima, oʻzing tushasan** – zararli ishning oqibatini mantiqiy koʻrsatadi; **oltin olma, duo ol** – moddiy va ma'naviy qadriyatni keskin qiyoslaydi; **jon koyitmay, ish bitmas** – harakat va natija oʻrtasidagi mantiqiy bogʻliqlik mavjudligini koʻrishimiz mumkin; **Ilmsizga ishonch yoʻq, hunarsizga quvonch yoʻq** – ilm va hunarning mantiqiy qiymatini inkor orqali yaqqol koʻrsatadi.

Darsliklaridagi maqollarda feʼl markaziy oʻrin egallaydi, chunki maqol aksar hollarda harakat, odat yoki natijani umumlashtirib beradi. Feʼlning zamon, mayl, shaxs-son shakllari esa maqolning kommunikativ tipini belgilaydi.

Bulbul chamani sevar, odam Vatanni

Feʼl: *sevar* — harakatni ifodalaydi, yaʼni kimdir nimani sevishini bildiradi. Zamon: kelasi zamon; shaxs: 3-shaxs, birlikda. Bu maqol umumlashtiruvchi xarakterga ega, odat va tabiiy haqiqatni bildiradi.

Erta eksang, erta oʻrasan

Feʼllar: *eksang, oʻrasan*. Zamon: kelasi (*eksang* – shart bilan bogʻlangan kelasi zamon); shaxs: 2-shaxs, birlik: *oʻrasan* – feʼli; zamon: kelasi zamon; shaxs: 2-shaxs,

¹⁰ Mavlonova K., Hakimova N., Siddiqov M., Qoʻldosheva S. Ona tili: 5-sinf (1-qism). – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 94-b.

Date: 5th September-2026

birlikda. Maqol shart-oqibat tuzilishida bir harakat boshqa natijani keltirib chiqaradi. Kelasi zamon shakli ishlatilgani sababli bu odat, umumiy qonun sifatida qabul qilinadi. Kim erta ekadi, u ham erta hosil oladi. Umumlashtiruvchi, ta'limiy, maslahat beruvchi xarakterga ega.

Frazeologik birliklar bilan maqol o'rtasidagi yaqinlik shundaki, ikkalasi ham barqarorlik va ko'chma ma'no xususiyatiga ega. Biroq maqolda predikativlik va hukm mavjud bo'lib, bu uni frazeologizmdan ajratadi. O'zbek tilshunosligida frazeologiya va paremiologiya masalalariga oid qarashlar maqolning barqaror model sifatida qo'llanishi, komponentlarning qisman almashishi, variantlilik hodisasi mavjudligini ham ko'rsatadi. Darslikda esa variantlilik odatda cheklanadi va norma sifatida keng tarqalgan variant tanlanadi¹¹.

Leksik-grammatik tahlilda maqollarning kommunikativ turlari ham hisobga olinadi. Darak gapli maqollar ko'pincha "haqiqat" shaklida berilib, isbot talab qilmaydigan umumlashma hukm effektini yaratadi, **baliq suv bilan tirik, odam — el bilan; aytgan joyga erinma, aytmagan joyga ko'rinma**; darslik maqollarida buyruq-istak mayli juda faol: **oltin olma, duo ol**¹²; **kattaga hurmatda bo'l, kichikka izzatda bo'l**¹³; **birni kessang, o'nni ek**¹⁴; **izzat tilasang, ko'p dema, sihat tilasang, ko'p yema** kabi strukturalar bevosita didaktik buyruq ohangini beradi. Biroq ularning pragmatik kuchi oddiy buyruqdan farqli ravishda "shaxsiy buyruq" emas, "ijtimoiy norma" sifatida qabul qilinadi. So'roq gapli maqollar darsliklarda kamroq uchrasa-da, ular ko'proq ritorik savol ko'rinishida bo'lib, o'quvchini mushohadaga undaydi, **Oltin olma, duo ol – duo oltin emasmi?** Mazkur turli kommunikativ shakllar o'quvchining pragmatik kompetensiyasini rivojlantiradi, ya'ni "gap nima uchun aytiladi, qanday ta'sir ko'rsatadi, qanday vaziyatda ishlatiladi" degan savollarga sezgirlikni oshiradi.

Maqol faqat xabar bermaydi, balki "undash", "ogohlantirish", "taqiqlash", "tasdiqlash" kabi yashirin kuchga ega bo'ladi. 5-sinf darsligida maqollar ko'pincha matnlar bilan birga kelgani sababli, ularning grammatik shakli kontekst bilan semantik moslashadi: masalan, "Yagonadir Vataning sening!" matndan so'ng quyidagi maqollar keltirilgan:

Elga xizmat – oliy himmat.

Vatani borning baxti bor.

Vatan ona kabi yagona.

Bulbul chamani sevar,

Odam Vatanni.

Ona yurtning oltin beshiging.

Vatanni sev, asra va unga xizmat qil degan kuchli "amalga chaqiriq" yashiringan xulosasini beradi. "So'zning ma'nosi" haqidagi matndan so'ng **dil yarasi bitadi, til yarasi**

¹¹ Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent : O'qituvchi, 1978. — 229-b.

¹² Mavlonova K., Hakimova N., Siddiqov M., Qo'ldosheva S. Ona tili: 5-sinf (1-qism). – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 94-b.

¹³ Mavlonova K., Hakimova N., Siddiqov M., Qo'ldosheva S. Ona tili: 5-sinf (2-qism). – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 45-b.

¹⁴ Azimova I., Mavlonova K., Quronov S., Tursun Sh. Ona tili: 6-sinf. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022. – 25-b.

Date: 5th September-2026

bitmaydi darak gapli maqol berilgan, u “umumlashtirish” vazifasini bajaradi. Maqol matn bilan semantik bog‘lanib, o‘quvchi uchun mavzu g‘oyasini ixchamlaydi. Aynan shuning uchun darslikdagi maqollarni leksik-grammatik tahlil qilishda “maqolning ichki tuzilishi” bilan birga “maqolning darslikdagi joylashuvi” ham tahlil predmeti bo‘lishi kerak. Ba‘zan bir xil grammatik model turli sinflarda turli mavzularni mustahkamlash uchun qayta uchraydi, bu spiral o‘qitish tamoyiliga mos keladi.

Ta‘lim lingvistikasi nuqtayi nazaridan esa bu hodisa o‘quvchining til haqidagi bilimlarini bosqichma-bosqich chuqurlashib borishini ko‘rsatadi. Bu uyg‘unlik maqolning stilistik yaxlitligini ta‘minlaydi va darslikda aynan shu yaxlitlik o‘quvchiga “til birliklari alohida-alohida emas, nutqda birgalikda ishlaydi” degan asosiy ilmiy g‘oyani singdiradi.

Darslik maqollarida fonetik-orfografik jihatdan ham o‘rgatuvchi imkoniyatlar mavjud. Qofiyadoshlik, alliteratsiya, urg‘u va intonatsiya birliklari to‘g‘ri o‘qish va ifodali o‘qish ko‘nikmasini mustahkamlaydi, garchi bu ish bevosita leksik-grammatik tahlil doirasidan tashqaridek ko‘rinsa-da, aslida maqolning barqaror shakl sifatida esda qolishi ko‘pincha aynan fonetikaga bog‘liq bo‘ladi. Barqarorlikning psixolingvistik asosi shundaki, ritmik va parallel qurilmalar xotirada tezroq qoladi, natijada o‘quvchi maqolni tez yod oladi va uni nutqda qo‘llashga tayyor bo‘ladi. Bu esa til kompetensiyasining faol bosqichiga o‘tishni tezlashtiradi. Kognitivlingvistika yondashuvlari maqolni konseptual metaforalar orqali izohlanadi. Darslikdagi maqollar ham ko‘pincha “hayot—mehnat”, “bilim—nur”, “til—kalit” kabi konseptual modellarni faollashtiradi, bu esa leksik ma‘noni “rasm” sifatida anglashga yordam beradi.

Natijada 5–7-sinf ona tili darsliklaridagi o‘zbek xalq maqollarining leksik-grammatik tahlili shuni ko‘rsatadiki, darslikdagi paremiya materiallari til tizimining eng muhim bo‘g‘inlarini — leksik qarama-qarshiliklar va semantik ko‘chishlarni, fe‘l markazli predikatsiya va modal ma‘nolarni, sodda va qo‘shma gaplar hamda qisqa, esda qolarli va metodik jihatdan boshqariladigan shaklda mujassamlashtiradi.

Xulosa qilib aytadigan bolsak, maqollar darslikda qo‘llanganda o‘quvchi nafaqat milliy madaniyat bilan tanishadi, balki grammatik kategoriyalarni “tirik nutq”da ko‘radi, leksik birliklarning baholovchi va obrazli imkoniyatlar sifatida idrok etadi. Shu tariqa maqol materiali 5–7-sinf bosqichida ona tili ta‘limining ikki tayanch yo‘nalishini — grammatik savodxonlik va semantik-pragmatik tushunish uchun universal lingvodidaktik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Uning leksik-grammatik tabiatini tizimli tahlil qilish esa darslik tanlovi va mashq konstruksiyasini ilmiy asoslash, maqollarni mavzu va grammatik bo‘limlarga muvofiq joylashtirish, o‘quvchining yosh psixologiyasi va til kompetensiyasi dinamikasini hisobga olgan holda paremiya materialidan samarali foydalanish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Azimova I., Mavlonova K., Quronov S., Tursun Sh. Ona tili: 6-sinf. – Toshkent: Respublika ta‘lim markazi, 2022. – 224 b.
2. Azimova I., Mavlonova K., Quronov S., Tursun Sh. Hakimova N., Siddiqov M. Ona tili: 7-sinf. – Toshkent: Respublika ta‘lim markazi, 2022. – 224 b.

Date: 5th September-2026

3. Safarov O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. – Toshkent: Musiqa, 2010.
4. Sulaymonov M. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi (Akademik litseyilar uchun o‘quv qo‘llanma). – Namangan, 2012.
5. Садриддинова М. Ўзбек халқ мақоллари (Тўплам). – Тошкент: Фан, 1984. – 144 б.
6. Сайфуллаева Р., Менглиев Б., Боқиева Г., Курбонова М., Абузалова М. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Фан ва технологиялар, 2010. – 414 б.
7. Соатов Б. Взаимосвязь паремииологических жанров и поэтические особенности узбекских народных пословиц. – Ташкент: Фан, 1994. – 102 с.
8. Жўраева Б. Ўзбек халқ мақоллари шаклланишининг лингвистик асослари ва прагматик хусусиятлари: Филол. фан. ном. ... дис. – Самарқанд, 2019. – 230 б.
9. Жўраева М.Ю. Ўзбек халқ топишмоқларининг генезиси: Филол. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дис. автореф. – Тошкент, 2017. – 22 б.
10. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. 12 жилдлик, 1-жилд. – Тошкент: Давлат илмий нашриёти, 2000. – 736 б.
11. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. 12 жилдлик, 2-жилд. – Тошкент: Давлат илмий нашриёти, 2001. – 704 б.
12. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. 12 жилдлик, 3-жилд. – Тошкент: Давлат илмий нашриёти, 2002. – 704 б.

